

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת מטות מסעי תשפ"ה לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף תקי"ב

איש מישראל הוא ברשות בית דין, ומחוייב לעשות ככל אשר יורו לו הבית דין, וכל נודר דומה כאילו התנה בשעת הנדר על מנת שיסכימו הבית דין עמו, וכשאינן מסכימין נעקר הנדר מעיקרו. וכל יחיד מומחה נקרא בית דין, וכל שלשה הדיוטות, על כן בידם להתיר נדרו למנעו מן החטא, כי כל נודר נקרא חוטא, ממה שנאמר (דברים כג-כד) וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ע"כ.

ואם כן כל עצם התרת נדרים על ידי חכם, יסודו כי בשעה שעשה הנדר נעשה זאת מתחלה על דעתם, ולכן שפיר התחיל פרשת נדרים, וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל, כיון שהם הראשים של בני ישראל, על כן מתחלה כל נדרי ישראל נעשה על דעתם, ולכן יכולין הם להתיר הנדר.

*

והנה במשנה (חגיגה י.) אמרו, היתר נדרים פורחין באויר [התרת נדרים שאמרו חכמים שהחכם מתיר את הנדר, מעט רמז יש במקרא], ואין להם על מה שיסמכו [אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה]. ובגמרא שם אסמכוה במקראות שונות דמהני ע"ש. ולכאורה צריך ביאור הלשון 'פורחין באויר'. ונראה דהנה בגמרא (ראש השנה כא:) אמרו, כתיב אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים (תהלים יב-ז). רב ושמואל, חד אמר חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם ניתנו למשה חסר אחת, שנאמר (שם ח-ו) ותחסרהו מעט מאלקים ע"כ. ופירש רש"י מזוקק שבעתים, שאדם יכול לדרוש כל דבר ודבר במ"ט ענינים, ז' שביעיות, והם חמשים חסר אחת

וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל וגו', איש כי ידור נדר לה' וגו', לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה (ל-ב). וברש"י חלק כבוד לנשיאים וכו'. ומה ראה לאומרה כאן, למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה, ואם אין יחיד מומחה מיפר בשלשה הדיוטות (נדרים עח.) ע"כ. ולכאורה עיקר הנדר אינו תלוי בראשי המטות אלא עקירת הנדר, ולמה התחיל פרשת נדרים בראשי המטות, דמשמע שעיקר הנדר תלוי בהם. ובשם משמואל (בפרשתנו תרע"ג) כתב בשם אביו בעל אבני נזר זצ"ל, דלכאורה איך נתנה התורה רשות לאדם לאסור את המותר לו, לחייב את עצמו בדבר שאינו חייב, שהוא כאילו מוסיף על דברי תורה, והכתוב אמר (דברים ד-ב) לא תוסיפו וגו'. אך באמת אין זה נחשב הוספה על המצות, שהרי אינן בסגנון אחד, שמצות התורה הן נצחיות בלי שינוי, וזה ישנו בשאלה, ואם רצה לפטור ממנו הולך אצל חכם ומתיר לו. ולפי זה מה שהחכם יכול להתיר הנדר, זה עצמו הוא סיבה שיכול לנדור, אם כן עיקר מציאות הנדר תלויה שפיר בראשי המטות, ודפח"ח ע"כ.

ויש לומר עוד, דהנה בכלי יקר כתב לבאר טעם הדבר, לא יחל דברו, אבל אחרים מחלין לו, ביחיד מומחה או בשלשה הדיוטות שנקראו בית דין, שאנו למדין זאת מן הפרת האב והבעל, כי כשם שהאב והבעל לכך יש בידם להפר, מטעם שכל אשה ברשות בעלה או ברשות אביה, ואין כח בידה לעשות גדולה או קטנה בלתי הסכמתם, ודומה כאילו התנו בשעת הנדר על מנת שיסכימו הבעל או האב, וכשאינן מסכימים אז למפרע בטל הנדר מעיקרו, כי מסתמא על דעתם נדרה או כאילו נדרה על דעתם, כך כל

שנמסרו לו למשה בסיני, למדנו שחמשים נבראו, שהרי מעט נחסר מאלקים ע"כ.

ומבואר בלקוטי תורה (פ' ואתחנן על הפסוק ויתעבר), כי קודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית השלימות, והיה משיג שער החמשים של נ' שערי בינה, וכשחטאו ישראל בעגל נעלם ממנו. וזהו שכתוב לך רד כי שחת עמך (שמות לב-ז), רצה לומר רד ממנין ל"ך, משער הנו"ן שבגימטריא ל"ך. וזהו שאמרו רז"ל חמשים שערי בינה נבראו בעולם וכולם ניתנו למשה חסר אחת, פירוש מעיקרא כולן ניתנו לו, ואחר כך חסרוהו אחד. והנה להיות שכוונת משה היתה טובה, השי"ת לא ימנע טוב להולכים בתמים, ובעת תוסף רוחם יגועון לא יגרע מצדיק עינו, וזכה שוב להשיג שער הנו"ן. וזהו שאמר ויעל משה מערבות מואב אל הר נב"ו (דברים לד-א), נ' בו ע"כ.

והנה פרשת נדרים שורשה בשער הנו"ן, וכמבואר בשל"ה בפרשתנו בשם המקובלים, נד"ר ראשי תיבות נו"ן דר, היינו שער החמשים ע"כ. ובהיות כי בחטא העגל פרח ממה רבינו שער הנו"ן, על כן יש פרטים בפרשת נדרים שלא נתגלו להדיא בקרא. וזהו שרמזו, 'היתר נדרים פורחין באויר', שהם משער הנו"ן שניתנה מתחלה למשה ופרחה ממנו, ולכן יש להם רק מעט רמז במקרא, ואין להם על מה לסמוך, אלא שכן מסור לחכמים בתורה שבעל פה.

*

ויש לומר עוד, דהנה דבר זה, שבני ישראל מכניעים עצמם לבטל דעתם לדעת חכמי ישראל, זה נלמד ממתן תורה, דהנה הקב"ה אמר למשה ביום ד' בסיון, לך אל העם וקדשתם היום ומחר וכבסו שמלותם, והיו נכונים ליום השלישי, כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם (שמות ב-י). ואמרו חז"ל (שבת פז). שהוסיף משה יום אחד מדעתו, מאי דרש, היום ומחר, היום כמחר, מה למחר לילו עמו, אף היום לילו עמו [והא לא אפשר], דהאידינא נפק ליה, שמע מינה תרי יומי לבר מהאידינא. ומנא לן דהסכים הקב"ה עמו, דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא ע"כ. והיינו שה' צוה לקדש שני ימים, ד' וה' סיון, וביום השלישי בששה בסיון, ירד ה' על הר סיני, ומשה הוסיף יום אחד פרישה, ד' ה' ו' סיון, והסכים הקב"ה עמו, וירדה שכינה רק ביום הרביעי. ובזה הוכיח ה' לעם ישראל גודל כחם של חכמי

ישראל, שדבריהם הם תורה תמימה. ואם משה מוסיף יום מדעתו, ה' שומע בקולו, ויורד למטה רק למחרתו.

ובספר הדרש והעיון כתוב לפרש בזה הכתוב, ויהי קול השופר הולך וחזק מאד, משה ידבר והאלקים יענו בקול (יט-ט). ולכאורה היה הכתוב צריך לומר בלשון עבר, משה דבר והאלקים ענהו בקול. אך הכוונה היא, שקול השופר הנשמע לישראל רק אחר יום השלישי, הכריז ואמר, כי לתמיד לדורי דורות, כאשר 'משה ידבר', כלומר מנהיגי הדור שהם מכונים בשם משה, כאשר משה ידבר דברו, יהא ידוע לכל, כי 'האלקים יענו בקול', שזהו קול האלקים והסכמתו נתונה על זה ע"כ.

ויש בזה מוסר השכל, הלא לא איש א-ל ויכזב, ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקימנה (במדבר כג-יט), ורוצה ליתן תורתו לישראל, אשר כל הבריאה עומדת ומצפה ליום זה, אבל אם משה אומר שיש להוסיף פרישה עוד יום, ולדחות מתן תורה על יום מחרת, לא ירדה שכינה עד צפרא דשבתא. כי כביכול גם ה' מטה אזנו לחכמי ישראל, ומתחלה לא אמר דברו רק אם יסכים עליו משה, והקב"ה גוזר וצדיק מבטלה (מועד קטן טז), וממנו יש לכל אדם ללמוד להכניע עצמו לדברי חכמים, ולקיים והלכת בדרכיו (דברים כח-ט), ואינו מקבל על עצמו שום דבר, רק אם תהא בהסכמת חכמי ישראל, ואם נודר נדר, והחכם מתירו, אדעתא דהכי מעיקרא לא קיבל זאת על עצמו.

והנה בגמרא (סוכה ה.) איתא, רבי יוסי אומר מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר (תהלים קטו-טז) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. ופריך ולא ירדה שכינה למטה, והכתיב (שמות יט-ב) וירד ה' על הר סיני, ומשני למעלה מעשרה טפחים ע"כ. ומבואר כי בשעת מתן תורה היתה השכינה הקדושה, עם כל צבא מרום שירדו, פורחין באויר, כי עמדו למעלה מעשרה טפחים מהר סיני. ועוד אמרו (זבחים קטז). כשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו ע"ש. ואם כן גם קול ה' היה פורח אז בכל אויר העולם. וממתן תורה שירדה שכינה למטה רק ביום שקבע משה רבינו, משום שהקב"ה כביכול מכניע עצמו לדעת חכמי ישראל, משם אנו למדים יסוד היתר נדרים, מפני שכל ישראל מתנה על כל מעשיו, לעשותם רק אם יהיה זאת ברצון חכמים. ועל זה רמזו, 'היתר נדרים פורחין באויר', שזה

נלמד ממתן תורה שהיו פורחין באויר, שה' הכניע עצמו לדעתו של משה, וכמו כן בני ישראל הולכין בדרכי ה', שגם הם מכניעים עצמם לדעת חכמי ישראל.

*

והנה אמר הכתוב, לא יחל דברו 'ככל' היוצא מפיו יעשה, ולכאורה הו' ליה לומר 'כל' היוצא מפיו יעשה. ויש לומר דלכאורה יש להבין, הא אמרו חז"ל (גיטין לב:) דאתי דיבור ומבטל דיבור, ואם כן למה יתחייב לעשות מה שדיבר, הלא יוכל להתחרט, ואתי דיבור ומבטל דיבור. אך הביאור הוא, כי דיבור יוכל לבטל רק דיבור, אבל אם בדיבורו נתעבד מעשה, אין בכח הדיבור לבטל המעשה. ולדוגמא כאשר הקדיש אדם קרבן או חפץ, אשר בדיבורו חל עליו קדושה, קדושת הגוף בקרבן, וקדושת דמים בחפץ, לא יוכל לבטל ההקדש בדיבורו, כי בדיבורו חל עליו תיכף קדושה, ולא יוכל בדיבור לבטלו. ועל דרך זה בנדר, חל על החפץ איסור חפצא, ובשבועה חל איסור גברא, ועל כן לא יוכל לייחל דברו. וזהו שאמר לא יחל דברו, ואף דאתי דיבור ומבטל דיבור, מכל מקום כאן ליכא דיבור גרידא, כי 'ככל' היוצא מפיו יעשה, כמו שיוצא הדיבור מפיו לאסור דבר, נעשה מזה מעשה, שחל עליו איסור חפצא, ולכן לא יוכל לבטל דברו, דלא אתי דיבור ומבטל מעשה.

*

ויש לומר עוד בהקדם לבאר הכתוב (קהלת ה-ד) טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא, למה יקצוף האלקים על קולך וחבל את מעשה ידיך. ויש להבין הכוונה בזה שלא יאמר 'להמלאך' כי שגגה הוא. וברש"י פירש דקאי על הגזבר של הקדש שבא לבקש לשלם נדרו. ובגמרא הפליגו בגודל העונש של עון נדרים, אשר בנים מתים כשהם קטנים, שנאמר וחבל את מעשה ידיך, איזה הן מעשה ידיו של אדם, הו' אומר בניו ובנותיו של אדם (שבת לב:). ויש להבין הלא קיום הנדר הו' רק עשה ולא תעשה, ולמה יתחייב על זה בעונש כה גדול במיתת בניו ח"ו. ומצינו כעין זה בגמרא (סוטה יג:) כל העושה דבר ולא גמרו וכו', קובר אשתו ובניו וכו' ע"ש. וצריך ביאור טעמו.

ונראה דהנה ידוע דמכל מצוה שאדם עושה נברא מלאך, וכמאמרם (אבות ד-יא) העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד [מלאך מליץ יושר שמטהו ליכות] ע"ש. וכן

איתא בזהר חדש (רות צב.) דכל מצוה ומצוה יעבדון לך מיניה מלאך טוב ע"ש. ומבואר בחידושי הפלא"ה המקנה (על מסכת קידושין) במאמרם (שם מ.) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, דמהמחשבה למצוה, נברא רוח ונשמת המלאך, ובמעשה המצוה נשלם גוף המלאך ע"ש. וזהו כוונת מאמרם (ירושלמי פסחים י-ה) המתחיל במצוה אומר לו גמור ע"כ. והכוונה כי המלאך הנברא ממחשבת המצוה שהתחיל לעשותה, מסייע לו להשלימו, ואומר לו גמור. ואם כן הנודר לעשות איזה דבר, מהנדר נברא רוח המלאך, ומוצא שפתיך תשמור, ואז יהא המלאך בשלימות, להיות לו לפרקליט ולמליץ טוב.

והנה איתא במשנה (אבות ה-ו) דעשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, וביניהם נמנו המזויקין. ופירש הרע"ב אלו השדים, שלאחר שברא הקב"ה אדם וחוה, היה מתעסק בבריאתן, וכשברא רוחותיהן לא הספיק לברוא גופותן עד שקדש היום, ונשאר רוחות בלא גוף ע"כ. ומבואר מזה, כי הנברא שלא נשלם כראוי, אלא נברא רק רוחו, סופו נעשה מזיק. ואם כן הנודר נדר, שנברא מהמחשבה רוחו של המלאך, ובסופו לא מקיים אותו, לא נשלם גופו של המלאך, ונעשה ממנו מזיק ומקטרג. ועל כן הנודר ואינו מקיימו, והעושה מצוה ולא גמרו, המלאך הנברא ממחשבת המצוה, ולא נשלם במעשה, נעשה מזיק לבני ביתו של הנודר, וקובר אשתו ובניו.

ולכן הזהיר הכתוב, טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, ואל תתן את פיך לחטיא את בשרך [לחייב את בניך]. ואל תאמר לפני המלאך, היינו המלאך שנברא מהמחשבה ונעשה מזיק, לא תאמר כי שגגה היא, למה יקצוף האלקים על קולך, וחבל את מעשה ידיך. וזהו שמהיר הכתוב, לא יחל דברו, כי 'ככל' היוצא מפיו יעשה, באמירת פיו נתהוה מעשה, שנברא בזה רוחו ונשמתו של המלאך, ואם לא ישלם צורתו של המלאך במעשה המצוה, אז וחבל את מעשה ידיך, שיתהוה ממנו מזיק רח"ל, ויקפח את בני ביתו רח"ל.

*

ולסיים הדברים, התורה הקדושה בפרשתנו מפרטת מ"ב מסעות שהלכו ישראל מעת יציאתם ממצרים עד בואם אל ארץ נושבת. ומבואר בדגל מחנה אפרים (בפרשתנו) בשם מרן הבעל שם טוב זי"ע, כי המ"ב מסעות הם אצל כל אדם מיום הוולדו עד שובו אל עולמו, כי יום הלידה

והוצאתו מרחם אמו, הוא בחינת יציאת מצרים, ואחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה וכו' ע"ש. והנה המ"ב מסעות הללו הם בגשמיות, שאדם עובר ממקום למקום במשך ימי חייו, והם גם ברוחניות, מ"ב מסעות מדריגות שעולה ממדריגה למדריגה עד שמגיע להתעלות העליונה. ומוטל על האדם לפסול תמיד עבודתו שהגיע כבר, ולהשתדל להתעלות למדריגה נוספת. ועל כן התחלת הפרשה היא, 'אלה' מסעי בני ישראל (לג-א), וכמאמרם אלה פוסל את הראשונים (ב"ר יב-ג), שצריך תמיד לפסול המסע האחרונה שהגיע אליה, ולהתעלות עוד ועוד, מסע אחר מסע, עד שיגיע לרום המעלות.

ואמר הכתוב, ויסעו מהר שפר ויחנו בחרדה, ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות, ויסעו ממקהלות ויחנו בתחת (לג-בד). ויש לרמוז, על פי מה שכתוב בספר שער יששכר (מאמר מאזנים למשפט אות פ) וזה לשונו שם, מקובל אצלנו בשם זקני הגה"ק מראפשיץ זי"ע בעל זרע קודש, מעשה בחסיד אחד שהסתופף בצלו בשבת קודש בבית המדרש שלו שהתפלל בין העולם, ובעת שהיה הבעל תפלה והציבור אומרים בשבת קודש 'בפי ישרים תתרום', היה אותו החסיד מהרהר בלבו (בענותנות) מה אני בכלל ישרים, ואם כן אין לי חלק לרום השם יתברך 'בפי ישרים', ועל ידי זה נפל לבו ונתעצב אז, ובאומרו 'ובשפתי צדיקים תתברך' נמס לבו עוד יותר, כי בכלל צדיקים בודאי אינו, וכן להלאה. ואחר כך כשהתחיל הציבור (בקול רעש שהיו מתפללים שם) 'ובמקהלות רבבות עמך בית ישראל ברנה יתפאר שמך מלכנו' וכו', אז שב רוחו ונתלהב מאוד, בחשבו הלא 'במקהלות רבבות עמך בית ישראל' (אני גם כן בכלל, על כן יש לי חלק להיות) ברנה יתפאר שמך מלכנו' וכו', והתפלל עמם בחשק דקדושה כראוי. זהו היה במחשבתו בעת התפלה שבת קודש, ואיש לא ידעו, וגם לא גילה זאת לשום בן אדם מה שעלה במחשבתו. ואחר כך בסעודת צהרים בשבת קודש נתן לו זקני הקדוש מראפשיץ כוס יין, ואמר אתן לבעל המקהלות (מקהלות"ל בלשון אשכנזי ובלשון צחות) כוס יין והעולם לא הבינו דבריו וחידותיו, אך החסיד הלוי הבין בלבבו, וידע מיד את הרוח הקודש של רבו אשר הגיד לו בפירושו מה היה במחשבתו וכוונתו בתפלתו, עד כאן שמעתי מאבותי הקדושים זי"ע עכ"ל.

והרה"ק רבי משה מקוברין זצ"ל אמר בענותנותו, שגם במקהלות רבבות עמך בית ישראל, אינו מוצא את עצמו ראוי להצטרף לישראל קדושים שמלאים מצות כרמון, אבל כאשר מגיע להלך, שכן חובת כל 'היצורים' לפניך ה' אלקינו וכו', שגם בהמות חיות ועופות שקצים ורמשים אומרים שירה ומהללים את שמו יתברך, הלא גם הוא לא גרוע מהם, מזה נוטל כח להמשיך להודות ולהלל ולברך את שמו הגדול. (הובא בתורת אבות לשבת אות קלח).

וב"ק אבא מארי זצ"ל בספרו ויאמר יהושע (על הגדה של פסח) פירש הכתוב (תהלים עג-כב) ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך. הכוונה, שלפעמים בעת שאדם רוצה לפתוח פיו בתפלה, או לעשות מצוה, והוא רואה שאין לו שום הרגשה ופנימיות הלב, ואין צריך לומר שאינו מבין ויודע סודות הדברים. אז צריך לזכור, כי כמו שהבהמות אומרות שירה לד' כדאיתא בפרק שירה, אף שאין להם שכל ופנימיות הלב לזה, ומה גם להבין סודות הדברים בודאי לא, כן האדם לא יגרע מהם, וצריך לדבר דברי תורה ותפלה ולקיים מצוות ד' אפילו בלא כוונה. וזהו שכתוב, 'ואני בער ולא אדע', אז 'בהמות הייתי עמך', אני מדמה עצמי לבהמות הארץ, לעבוד אותך ולא לפרוש ממך לעולם ע"ש.

והנה הצדיקים הקדושים גדולי עולם המה נקראים בתואר 'הר שפר', על שם גדלם ותפארתם, אשר בפי ישרים תתרום, ובשפתי צדיקים תתברך. וכאשר האדם רואה את גודל עבודתו, ויסעו מהר שפר ויחנו בחרדה, חיל ורעדה יאחזו על מיעוט עבודת קונו, שאין לו דמיון למעשיהם. ועם כל זה 'ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות', יוכל לחזק עצמו שהוא חלק מהכלל ישראל, ולהצטרף במקהלות רבבות עמך ישראל שמשבחים ומפארים את ה'. אמנם ישנם בני אדם שגם בזה הם עומדים מרחוק, בהכירם גודל שפלותם, והעצה לזה הוא, 'ויסעו ממקהלות ויחנו בתחת', הלא גם בהמות וחיות ושקצים ורמשים, שהם במדריגה היותר תחתונה, עם כל זה כן חובת כל היצורים להודות ולהלל ולשבח, וגם כאשר אני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך, לא גרע שום יהודי מבהמה, ובזה יתחזק להודות ולהלל לה' תמיד.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' שמואל יוסף מאנדל הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהכנס בנו לעול התורה והמצות

מוה"ר ר' ישראל זינגער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהולדת בנו למול טוב